

Кримінальне право та кримінологія

УДК 343.97-053.2(477)

Лубенець Ірина Григорівна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник
лабораторії з проблем управління правоохоронною діяльністю
та її психологічного супроводження*

ННІПО Національної академії внутрішніх справ

Lubenets Iryna

*Candidate of Legal Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher at the
Laboratory for Law Enforcement Management and Psychological Support of the
National Academy of Internal Affairs
ORCID:0000-0003-2597-0356*

Наумова Ірина Вячеславівна

*науковий співробітник
лабораторії державотворення та правозастосування
ННІПП Національної академії внутрішніх справ*

Naumova Iryna

*Research fellow at the
Laboratory on issues of State building and Law enforcement of the
National Academy of Internal Affairs
ORCID:0000-0002-6643-0375*

**ДІТИ ЯК ЖЕРТВИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ:
КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ (2019–2024 РР.)
CHILDREN AS VICTIMS OF CRIMINAL OFFENSES:
CRIMINOLOGICAL TRENDS AND FEATURES (2019–2024)**

Анотація. Вступ. Захист прав, свобод і законних інтересів дитини є одним із основних пріоритетів у сфері кримінальної політики сучасної демократичної держави. Саме тому вивчення масштабів та особливостей віктимізації дітей потребує особливої уваги, оскільки дозволяє не лише виявити актуальні загрози безпеці неповнолітніх, а й спрогнозувати напрямки вдосконалення механізмів запобігання кримінальним правопорушенням стосовно дітей. В сучасних умовах війни в Україні, дослідження особи неповнолітнього потерпілого від кримінальних правопорушень набуло особливого значення, оскільки повномасштабне вторгнення спричинило суттєве загострення криміногенної ситуації, зокрема щодо найбільш вразливих категорій населення. Статистичні дані за 2019–2024 роки свідчать про певні коливання кількості дітей, які стали жертвами кримінальних правопорушень. Незважаючи на часткову стабілізацію у 2024 році та відповідне зменшення кількісних показників, загальний рівень насильства щодо дітей залишається тривожно високим.

Мета. Метою статті є підготовка кримінологічної характеристики дітей –жертв кримінальних правопорушень в Україні впродовж 2019–2024 років, з урахуванням вікової специфіки потерпілих, структури та динаміки злочинності, частки тяжких та особливо тяжких посягань, а також зважаючи на вплив зовнішніх факторів (зокрема, воєнних дій).

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) узагальнені показники щодо потерпілих від кримінальних правопорушень, які відображені у розділі 7 «Відомості про осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень» Єдиного звіту про кримінальні правопорушення (форма №1); 2) наукові роботи вітчизняних та зарубіжних авторів, які досліджували стан та тенденції злочинності загалом та стосовно неповнолітніх зокрема, а також вивчали феномен ювенальної віктимології.

Дослідження базується на використанні загальнотеоретичних і спеціально-наукових методів. Основу емпіричної бази становить аналіз офіційної статистичної звітності щодо неповнолітніх потерпілих від кримінальних правопорушень в Україні за період 2019–2024 рр. Застосовано методи кількісного аналізу (порівняльна статистика, розрахунок динаміки та питомої ваги), а також елементи системного підходу для оцінки зв'язку між соціальними процесами та змінами в структурі злочинності стосовно неповнолітніх. Використання методу систематизації та узагальнення допомогло у формулювання висновків та загальних оцінок.

Результати. У статті авторами вперше на основі статистичних даних за 2019–2024 роки здійснено поглиблений кримінологічний аналіз кількісної та якісної характеристики дітей – жертв кримінальних правопорушень, виокремлено особливості вікової структури потерпілих залежно від виду злочину, а також окреслено вплив умов війни на рівень дитячої віктимізації. Таким чином, систематизувавши статистичні дані стосовно потерпілих дітей, автори здійснили об'єктивний аналіз кількісних показників дитячої віктимізації та окреслили сучасні тенденції у характері та динаміці кримінальних правопорушень.

Перспективи. Подальше наукове вивчення особи неповнолітнього потерпілого від кримінальних правопорушень в Україні потребує розширення емпіричної бази за рахунок аналізу не лише офіційної статистики, але й відомостей, отриманих із судової практики, матеріалів кримінальних проваджень, а також соціологічних та психологічних досліджень. Перспективним є глибше вивчення латентної злочинності щодо дітей, особливо у сферах сексуального насильства, домашнього насильства, кіберзлочинів та торгівлі людьми.

Ключові слова: діти, жертви, звітність, кримінальні правопорушення, потерпілі.

Summary. *Introduction. The protection of the rights, freedoms, and legitimate interests of the child is one of the main priorities of criminal policy in a modern democratic state. Therefore, the study of the scale and specific features of child victimization requires special attention, as it allows not only to identify current threats to the safety of minors but also to forecast directions for improving mechanisms for the prevention of criminal offenses against children. Under the current conditions of war in Ukraine, the study of juvenile victims of criminal offenses has gained particular importance, as the full-scale invasion has significantly exacerbated the criminogenic situation, especially with regard to the most vulnerable population groups. Statistical data for 2019–2024 indicate certain fluctuations in the number of children who became victims of criminal offenses. Despite partial stabilization in 2024 and a corresponding decrease in quantitative indicators, the overall level of violence against children remains alarmingly high.*

Purpose. The purpose of the article is to provide a criminological profile of children who became victims of criminal offenses in Ukraine during 2019–2024, taking into account the age-specific characteristics of victims, the structure and dynamics of crime, the share of serious and especially serious offenses, as well as the influence of external factors (in particular, military actions).

Materials and Methods. The research materials include:

aggregated data on victims of criminal offenses presented in Section 7 "Information on persons who suffered from criminal offenses" of the Unified Report on Criminal Offenses (Form No. 1);

academic works by national and foreign scholars who studied the state and trends of crime in general and with respect to minors in particular, as well as those who explored the phenomenon of juvenile victimology.

The study is based on the use of general theoretical and special scientific methods. The empirical foundation is based on the analysis of official statistical

reports on juvenile victims of criminal offenses in Ukraine during 2019–2024. Quantitative methods (comparative statistics, calculation of dynamics and proportion), as well as elements of a systems approach, were applied to assess the relationship between social processes and changes in the structure of crime against minors. The use of systematization and generalization methods facilitated the formulation of conclusions and general evaluations.

Results. Based on statistical data for 2019–2024, the article presents, for the first time, an in-depth criminological analysis of the quantitative and qualitative characteristics of children who became victims of criminal offenses. It highlights the age-specific structure of the victims depending on the type of crime and outlines the impact of wartime conditions on the level of child victimization. Thus, by systematizing statistical data on juvenile victims, the authors conducted an objective analysis of the quantitative indicators of child victimization and outlined current trends in the nature and dynamics of criminal offenses.

Prospects. Further scientific study of juvenile victims of criminal offenses in Ukraine requires expanding the empirical base through the analysis not only of official statistics but also of data obtained from court practice, criminal case materials, as well as sociological and psychological research. A promising direction is a deeper examination of latent crime against children, especially in the areas of sexual violence, domestic violence, cybercrime, and human trafficking.

Key words: *children, victims, reporting, criminal offenses, injured parties.*

Постановка проблеми. У контексті збройного конфлікту, соціальної диференціації населення та зростання рівня криміналізації суспільного життя, особливої актуальності набуває проблема віктимізації дітей як надзвичайно вразливої категорії населення. Діти, як одна з соціально найуразливіших груп населення, зазнають широкого спектру кримінальних

посягань – від шахрайства до сексуального насильства й умисних вбивств. Враховуючи соціально-економічну та політичну нестабільність, обумовлену пандемією COVID-19, цифровізацією майже всіх сфер діяльності, а також умовами війни, динаміка й структура злочинів проти дітей зазнала істотних змін. Це обумовлює необхідність їх комплексного кримінологічного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень, а також статистики злочинності, її структури, динаміки, впливу ключових факторів зроблено як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Зокрема, корейськими вченими Чол Пак (Cheol Park), Джу-Йон Лі (Ju-Yeon Lee), Дже-Мін Кім (Jae-Min Kim), Іль-Сон Шин (Il-Seon Shin), Сенхьон Рю (Seunghyong Ryu), Сон-Ван Кім (Sung-Wan Kim) було проаналізовано статистику насильницьких злочинів за десятирічний період (2012-2022) та визначено їх динаміку та тенденцію до зростання [5]. Вивченню особи жертви домашнього насильства присвячені роботи Барлоу Шарлотт (Barlow Charlotte), Уоклейт Сандра (Walklate Sandra), Ренехан Ніколь (Renehan Nicole) [1].

Серед вітчизняних дослідників варто виокремити Є.С. Назимка, М.С. Андріяшевську та Т.І. Тіточка, які у монографії «Ювенальна віктимологія: теоретико-правова модель» надали ґрунтовну характеристику неповнолітніх як жертв кримінальних правопорушень, а також окреслили особливості запобігання їх віктимізації [6].

Віктимологічному запобіганню злочинам, а також вивченню особи потерпілого присвятив свої роботи О.М. Джу́жа [2]. Особу неповнолітнього, потерпілого від сексуального насильства досліджувала С. Косенко [3]. Питання, присвячені дослідженням особливостей психологічної та криміналістичної характеристики потерпілих від домашнього насильства дітей, вивчала Ю.Б. Комаринська [4].

Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених аналізу злочинності та вивченню особи потерпілого від окремих видів кримінальних правопорушень, цілісне і системне дослідження дітей як жертв кримінальних правопорушень досі не отримало належного висвітлення.

Мета. Метою статті є підготовка кримінологічної характеристики дітей –жертв кримінальних правопорушень в Україні впродовж 2019–2024 років, з урахуванням вікової специфіки потерпілих, структури та динаміки злочинності, частки тяжких та особливо тяжких посягань, а також зважаючи на вплив зовнішніх факторів (зокрема, воєнних дій).

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) узагальнені показники щодо потерпілих від кримінальних правопорушень, які відображені у розділі 7 «Відомості про осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень» Єдиного звіту про кримінальні правопорушення (форма №1) [7-12]; 2) наукові роботи вітчизняних та зарубіжних авторів, які досліджували стан та тенденції злочинності загалом та стосовно неповнолітніх зокрема, а також вивчали феномен ювенальної віктимології.

Дослідження базується на використанні загальнотеоретичних і спеціально-наукових методів. Основу емпіричної бази становить аналіз офіційної статистичної звітності щодо неповнолітніх потерпілих від кримінальних правопорушень в Україні за період 2019–2024 рр. Застосовано методи кількісного аналізу (порівняльна статистика, розрахунок динаміки та питомої ваги), а також елементи системного підходу для оцінки зв'язку між соціальними процесами та змінами в структурі злочинності стосовно неповнолітніх. Використання методу систематизації та узагальнення допомогло у формулюванні висновків та загальних оцінок.

Виклад основного матеріалу. У 2024 р. в Україні загалом було зафіксовано 245 784 особи, які були визнані *потерпілими від*

кримінальних правопорушень (далі – потерпілі)¹, що менше, ніж у минулому році на 30,8%. Впродовж 2019–2021 рр. кількість потерпілих зменшилася з 301 792 до 197 274 (в 1,5 раза), а з початком російської агресії почала збільшуватися: у 2022 р. зросла на 17,1% до 230 939, а в 2023 р. збільшилася в 1,5 раза до 355 023. У розділі 7 Єдиного звіту про кримінальні правопорушення (форма 1) окремий блок даних стосується **дітей (осіб, віком до 18 років), які потерпіли від кримінальних правопорушень**. На нашу думку, такий підхід є цілком обґрунтованим, оскільки рівень злочинних посягань, вчинених стосовно дітей, виступає суттєвим індикатором якісного стану криміногенної ситуації в державі. Цей показник відображає не лише інтенсивність віктимізації неповнолітніх, але й демонструє ступінь моральної девіації та цинізму правопорушників, які посягають на найбільш вразливу й незахищену категорію осіб – дітей. У свою чергу, це свідчить про високий рівень їх суспільної небезпечності.

Перед тим як перейти до аналізу розподілу неповнолітніх потерпілих за видом кримінального правопорушення, жертвами якого вони стали, зауважимо, що у вищевказаній формі статистичної звітності наводиться інформація про потерпілих не від усіх, а лише від обмеженої кількості видів кримінальних посягань (у 2024 році – від 17 видів кримінальних правопорушень).

У 2019–2021 рр. кількість дітей, щодо яких було скоєно злочинні дії, підвищилася на 7,4% з 5 471 до 5 875. У 2022 р. з початком військових дій вона зросла в 1,5 раза до 8 608, а в 2023 р. ще збільшилася в 1,3 раза до 11 495. В 2024 р. чисельність потерпілих від злочинів дітей, як і всіх

¹ У роботі під терміном «потерпілий від кримінального правопорушення» («потерпілий») розуміється особа, яка визнана потерпілою в процесі перевірки заяви про кримінальне правопорушення і відомості щодо якої внесено до ЄРДР та враховано при визначенні узагальнених показників щодо потерпілих від кримінальних правопорушень, які відображені у розділі 7 «Відомості про осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень» Єдиного звіту про кримінальні правопорушення (форма №1). Терміни «жертва кримінального правопорушення», «постраждалий від кримінального правопорушення» вживаються у тексті як синоніми терміну «потерпілий».

потерпілих, знизилася в 1,7 раза та дорівнювала 6 714 (рис. 1). При цьому, у 2022–2024 рр. значна частина представників цієї групи були визнані жертвами фактів порушення законів та звичаїв війни та деяких інших діянь, характерних тільки для періоду ведення активних бойових дій. Їх відсоток серед всіх потерпілих у 2019–2022 рр. підвищився з 1,8% до 3,7%, а в останні два роки знизився до 2,7%.

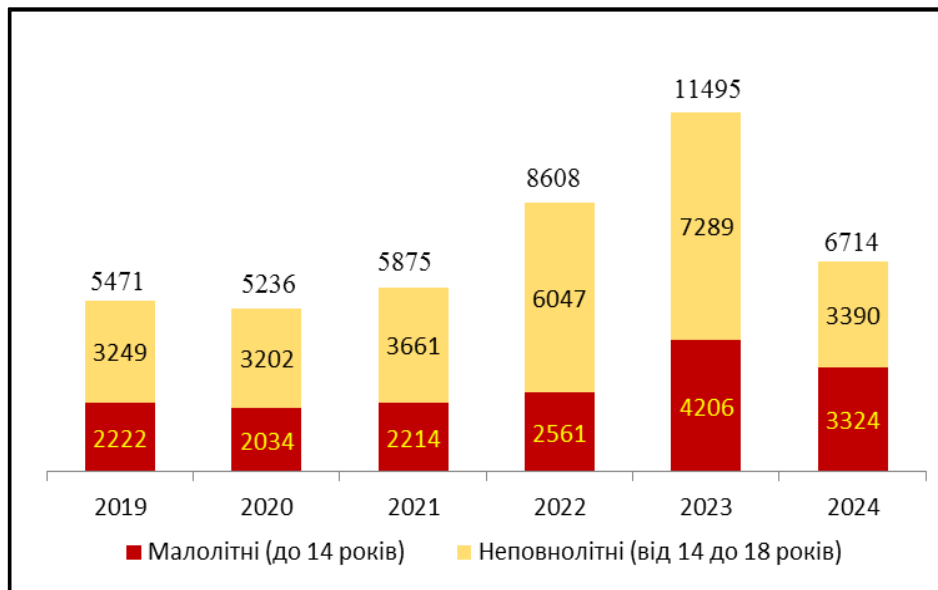

Рис. 1. Кількість дітей (малолітніх та неповнолітніх), які стали жертвами кримінальних правопорушень в Україні у 2019–2024 рр.

Джерело: узагальнено авторами на основі [7-12]

Відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу України діти поділяються на 2 вікові групи – малолітні (віком до 14 років) та неповнолітні (від 14 до 18 років). Серед всіх дітей, потерпілих від кримінальних правопорушень, **малолітні** складали в середньому 38,8%, а їх кількість у 2019–2023 рр. збільшилася з 2 222 до 4 206 (в 1,9 раза), а в 2024 р. знизилася до 3 324 (– 21,0%). Відповідно частка **неповнолітніх** серед всіх постраждалих дітей складала в середньому 61,2%, а їх чисельність впродовж 2019–2023 рр. зросла у 2,2 раза з 3 249 до 7 289, а в останньому році аналізованого періоду знизилася в 2,1 раза та дорівнювала 3 390.

Кількість **дітей, які потерпіли від особливо тяжких та тяжких злочинів**, впродовж 2019–2023 рр. також зросла, але значно більше. У перші два роки цього періоду вона знаходилася на одному рівні та була трохи вище 1 500 осіб, у 2021 р. зросла до 1 771 (+18,0%), а у 2022 р. – вже дорівнювала 5 806 (зростання в 3,3 раза). В 2023 р. збільшення продовжилося, хоча і з меншим темпом (+20,6%), та було зафіксовано 7 004 дитини, постраждалих від тяжких та особливо тяжких злочинів. Однак, у 2024 р. мало місце її суттєве скорочення (у 2,8 раза) до 2 545. Суттєве підвищення даного показника в 2022–2023 рр., як вже зазначалося вище, є наслідком вчинення в ході воєнних дій значної кількості злочинів щодо громадян, у тому числі неповнолітніх. Стабілізація ситуації на фронті в 2024 р. призвела до зменшення чисельності таких діянь у цьому році та, відповідно, і суттєвого скорочення постраждалих від них. Це підтверджує і той факт, що частка дітей, які постраждали від особливо тяжких та тяжких злочинів, серед всіх дітей – жертв злочинних посягань у 2019–2021 рр. становила близько 30%, в 2022–2023 рр. дорівнювала 67,4% та 60,9%, а в 2024 р. знизилася до 37,9%.

Як було вказано раніше, в статистичній звітності щодо потерпілих відсутня інформація про значну частину кримінальних правопорушень. Серед дітей частка постраждалих від них складає майже 50%. Так відсутня інформація про жертв таких поширених відносно дітей кримінальних діянь як умисні легкі тілесні ушкодження, умисні тілесні ушкодження середньої тяжкості, побої і мордування, випадки хуліганства, а також факти ухилення від сплати аліментів на утримання дітей. Тому розглянемо тільки окремі, наведені в статистичній формі кримінальні правопорушення.

Жертвами **дорожньо-транспортних пригод (ДТП)** щороку у 2019–2024 рр. ставали близько 940 дітей, й їх чисельність в ці роки була доволі стабільною (виключення 2022 р.: 666 осіб, обумовлене виїздом за кордон з початком бойових дій великої кількості людей, у першу чергу дітей) (рис. 2).

При цьому кількість серед них малолітніх скоротилася з 467 у 2019 р. до 334 у 2021 р., у 2022 р. становила 268, а в останні два роки підвищилася до 415. Чисельність неповнолітніх – навпаки в перші три роки розглядуваного періоду зросла з 469 до 641, в 2022 р. дорівнювала 398, в 2023 р. збільшилася до 544 та в 2024 р. знизилася до 510. Відмітимо, що частка дітей серед всіх потерпілих від ДТП впродовж розглядуваного періоду збільшилася з 9% до 13,7%.

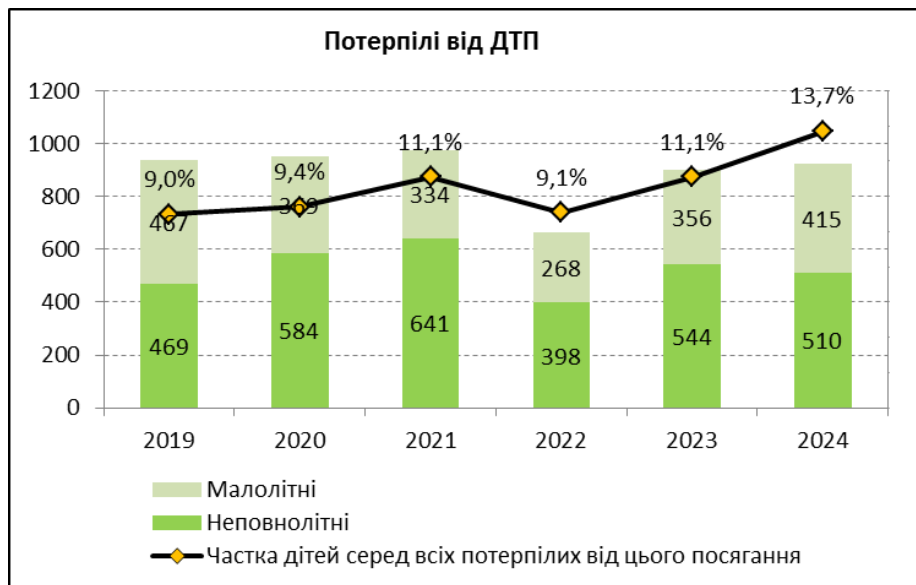

Рис. 2. Кількість дітей, які постраждали в дорожньо-транспортних пригодах в Україні у 2019–2024 рр.

Джерело: узагальнено авторами на основі [7-12]

У 2019 р. було встановлено 781 дитину, щодо якої вчинено **крадіжку** (142 віком до 14 років та 639 – від 14 до 18 років). У 2020 р. їх кількість скоротилася майже у 2 рази до 406 (67 малолітніх та 339 неповнолітніх). Наступні два роки скорочення продовжилося, але незначно та в 2022 р. число дітей, постраждалих від крадіжок дорівнювало 288 (57 малолітніх та 231 неповнолітній). Однак в 2023 р. чисельність потерпілих віком до 14 років зросла в 2,5 раза до 140, а осіб від 14 до 18 років – на 20,3% до 278. В результаті цього загальна кількість дітей, потерпілих від цього діяння, збільшилася у 1,5 раза до 418. В останньому році аналізованого періоду

вона повернулася на попередній рівень та було зафіксовано 282 дитини, постраждалої від крадіжки, у т.ч. 192 віком 14–18 років та 90 – до 14 років. Серед всіх осіб, постраждалих від цього діяння, впродовж розглядуваного періоду діти складали в середньому 0,4% (рис. 3).

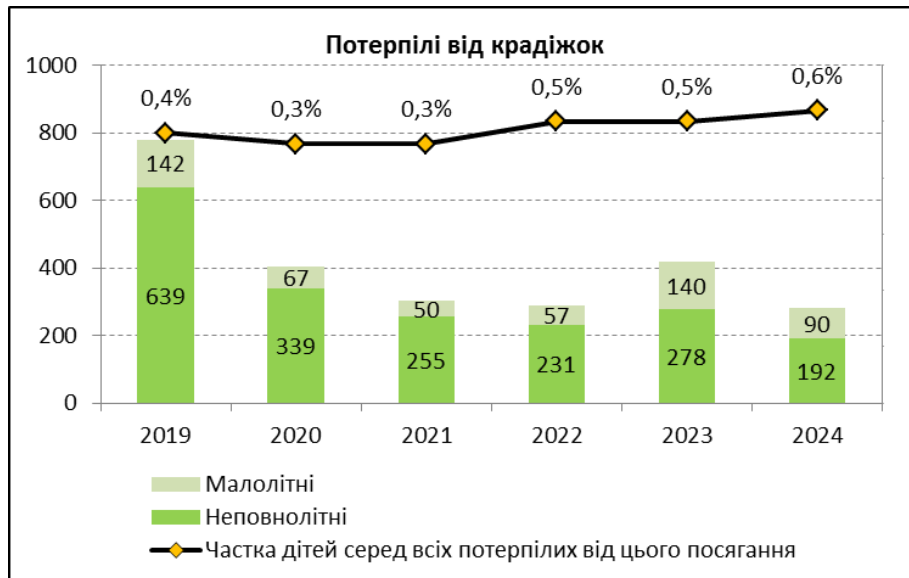

Рис. 3. Кількість дітей, які потерпіли від крадіжок в Україні у 2019–2024 рр.

Джерело: узагальнено авторами на основі [7-12]

Кількість дітей, які стали жертвами **грабежу**, протягом аналізованого періоду майже постійно знижувалася. За цей час вона скоротилася в 3,3 раза з 382 у 2019 р. до 116 у 2024 р. При цьому чисельність неповнолітніх серед них знизилася у 4 рази з 251 до 63, а кількість осіб, віком до 14 років, впродовж 2019–2023 рр. зменшилася в 4 рази з 131 до 32, але в 2024 р. побільшала до 53. Однак слід відмітити, що на фоні суттєвого скорочення кількості всіх осіб, потерпілих від грабежів, частка серед них дітей збільшилася з 3,6% до 8,8% (рис. 4).

Чисельність неповнолітніх, які постраждали від **розбоїв**, протягом аналізованого періоду була незначною і також скоротилася в 4,5 раза з 86 до 19. У т.ч. кількість малолітніх до 14 років знизилася з 19 до 2, а неповнолітніх від 14 до 18 років – з 67 до 17. Серед всіх жертв розбійних нападів діти у 2019–2022 рр. становили 3–4%, а у 2023 р. – близько 7%.

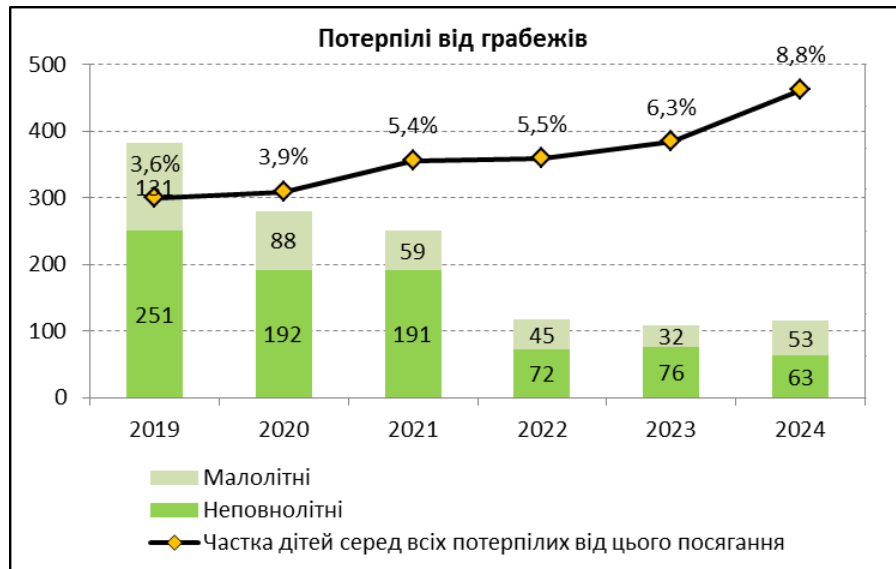

Рис. 4. Кількість дітей, які були жертвами грабежів в Україні у 2019–2024 рр.

Джерело: узагальнено авторами на основі [7-12]

Можна припустити, що на таке зниження чисельності жертв цих двох корисливо-насильницьких посягань вплинуло широке запровадження в країні безготівкових розрахунків за допомогою платіжних карток тощо і відповідно суттєве зменшення розрахунків готівкою та сум готівки на руках населення, у тому числі у дітей.

Зворотна тенденція була характерною для дітей, які постраждали від *шахрайства*. Після скорочення у 2020 р. з 145 до 120 в наступні два роки їх кількість збільшилася несуттєво до 150, а в 2023 р. – зросла одразу в 2,7 раза до 402. У 2024 р. відбулося зменшення чисельності дітей, постраждалих від шахрайських дій, в 1,6 раза до 258, але вона залишилася вищою, ніж у попередніх роках (рис. 5).

При цьому чисельність малолітніх за цей час коливалася незначним чином від 19 до 31 та в останньому році дорівнювала 21. А ось число осіб, віком від 14 до 18 років, після скорочення у перші три роки періоду аналізу з 116 до 93, у 2022 р. зросло на 37,6% до 128, а в 2023 р. – збільшилося вже в 3 рази та дорівнювало 374. В 2024 р. цей показник знизився в 1,6 раза до 237. Відмітимо, що попри суттєве зростання абсолютних показників

потерпілих від шахрайства дітей їх відсоток серед всіх жертв цього діяння не змінився та був низьким (в середньому 0,6%).

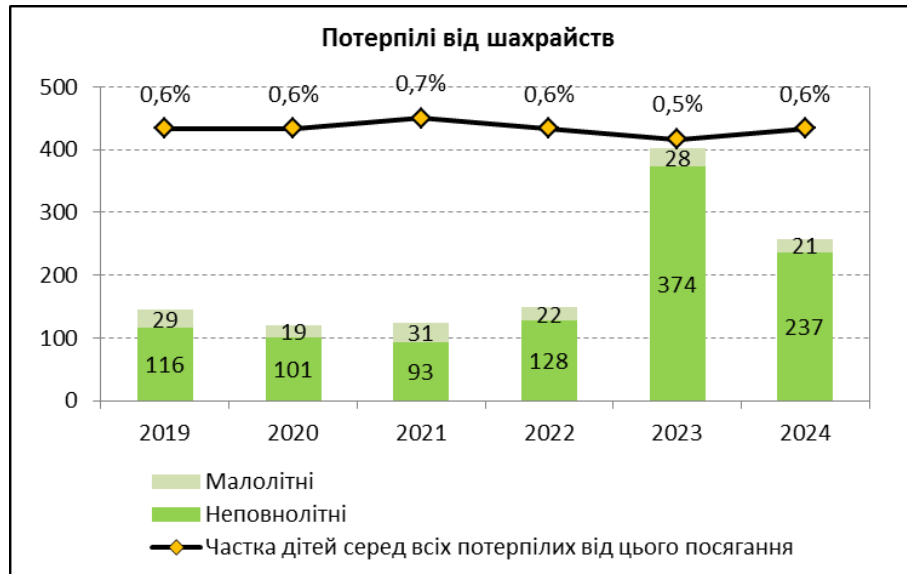

Рис. 5. Кількість дітей, які були жертвами випадків шахрайства в Україні у 2019–2024 рр.

Джерело: узагальнено авторами на основі [7-12]

Число дітей, потерпілих від **кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством**, у 2019–2020 рр. дорівнювало 188 та 199 відповідно, а у 2021 р. підвищилося більш ніж у 2 рази до 419 (рис. 6). Таке зростання відбулося на тлі посилення уваги суспільства та органів поліції до протидії випадкам домашнього насильства та виникнення умов, сприятливих для поширення домашнього насильства під час локдаунів, у зв'язку з пандемією COVID 19. Проте у 2022 р. кількість дітей, які постраждали від зазначених діянь, скоротилася у 2 рази до 206, що, як вже зазначалося вище, було обумовлено перш за все виїздом великої кількості матерів з дітьми в безпечні регіони країни та за кордон через масштабне військове російське вторгнення на територію України. У 2023 р. тенденція зростання відновилася та кількість потерпілих від діянь, пов'язаних з домашнім насильством, збільшилася в 2,8 раза та дорівнювала 571 дитину. В останньому році аналізованого періоду цей показник ще трохи підвищився та склав 581.

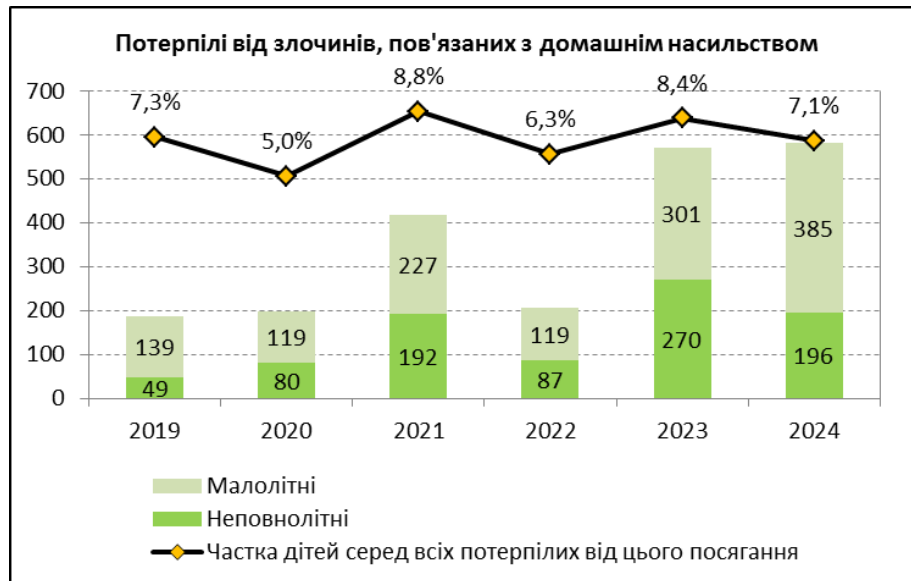

Рис. 6. Кількість дітей, які постраждали від кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, в Україні у 2019–2024 рр.

Джерело: узагальнено авторами на основі [7-12]

Слід звернути увагу, що на відміну від розглядуваних вище кримінальних правопорушень, серед жертв цих посягань переважали діти до 14 років. У 2020 р. їх кількість скоротилася з 139 до 119, у 2021 р. зросла до 227, наступного року зменшилася до 119, в 2023 р. зросла до 301, а в 2024 р. становила вже 385 малолітніх осіб. Чисельність потерпілих віком від 14 до 18 років впродовж 2019–2021 рр. збільшилася з 49 до 192, у 2022 р. також знизилася до 87, в 2023 р. зросла до 270, а в останньому році аналізованого періоду вона знизилася до 196. Відсоток дітей серед всіх постраждалих від кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, складав в середньому 7,2%, тобто був хоча і помітним, але доволі низьким, як для зазначеного протиправного діяння. Це викликає сумніви в повноті заповнення в первинних формах статистичної звітності даних щодо категорії потерпілих від зазначених кримінальних правопорушень.

Число дітей, що стали жертвами безпосередньо **домашнього насильства** (ст. 126¹ КК), було ще меншим: 2020 р. – 31 дитина (18 малолітніх та 13 неповнолітніх), 2021 р. – 63 (35 та 28 відповідно), 2022 р. – 22 (13 та 9) та 2023 р.

– 66 (31 та 35). Проте в 2024 р. цей показник збільшився одразу до 123. Причому кількість постраждалих від цього діяння неповнолітніх знизилася до 28, а ось чисельність малолітніх збільшилася у 3 рази до 95.

Викликає дуже серйозне занепокоєння зростання кількості дітей, які стали жертвами **зґвалтування**. Протягом 2019–2023 рр. вона загалом збільшилася в 2,6 раза з 148 до 379 (виключення 2022 р.: 158). Причому за цей час відбулося суттєве підвищення і частки дітей серед всіх постраждалих від цього посягання з 43,4% до 85,6% (рис. 7).

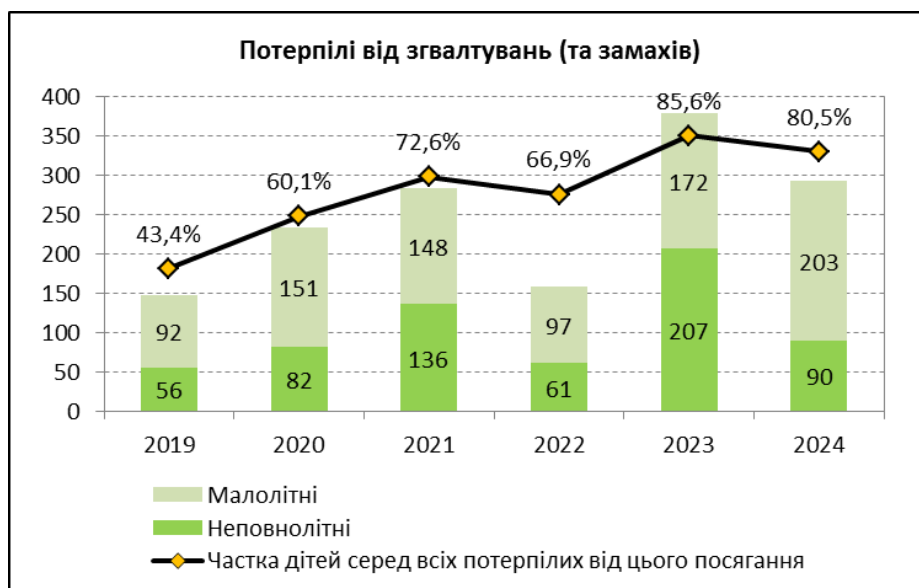

Рис. 7. Кількість дітей, які постраждали від зґвалтувань в Україні у 2019–2024 рр.

Джерело: узагальнено авторами на основі [7-12]

Як і в попередньому випадку більшу частину таких дітей, окрім 2023 р. становили малолітні. У 2019 р. зафіксовано 92 жертви зґвалтування, віком до 14 років, а в 2023 – вже 172. Число потерпілих від 14 до 18 років збільшилося з 56 до 207. У 2024 р. число малолітніх, постраждалих від цього злочину, продовжило збільшуватися та зросло до 203, при цьому кількість неповнолітніх знизилася в 2,3 раза до 90. Відповідно в останньому році чисельність всіх дітей – жертв зґвалтування – також зменшилася до 293, а їх частка складала 80,5%.

Значне зростання як абсолютних так і відносних показників дітей, стосовно яких було вчинено зґвалтування, також визиває питання або до достовірності відмітки категорії потерпілих, або до повноти реєстрації інформації про всі випадки даного злочину, а не тільки ті, що вчинені відносно дітей.

У 2022 р. в статистичній звітності додалися дані щодо дітей, які постраждали від інших видів кримінальних правопорушень сексуального характеру, кількість яких у 2023–2024 рр. також зросла. Зокрема число жертв **сексуального насильства** збільшилося з 92 у 2022 р. до 115 у 2024 р., постраждалих від **вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку**, – з 79 до 190 та **домагання дитини для сексуальних цілей** – з 8 до 11. Кількість потерпілих від **розбещення неповнолітніх** у 2023 р. також підвищилося з 189 до 284, але в 2024 р. скоротилося до 167.

Як вже зазначалося вище, с початком російської агресії значну кількість дітей було визнано жертвами фактів **порушення законів та звичаїв війни**. У 2022 р. зафіксовано 4 206 таких постраждалих (812 малолітніх та 3 394 неповнолітніх), в 2023 р. їх кількість поменшала до 2 590 (547 та 2 043 відповідно), а в 2024 р. скоротилася до 474 (209 та 265). Частка дітей серед всіх потерпілих від цього злочину знизилася з 8,3% до 1,2%.

На жаль, помітною була чисельність дітей, які загинули в результаті **умисних вбивств**. Причому, якщо впродовж 2019–2022 рр. вона знизилася з 51 до 34, то в 2023 р. зросла до 165. Вірогідно абсолютна більшість з них загинули від обстрілів. При цьому 145 постраждалих від умисних вбивств дітей були від 14 до 18 років. В 2024 р. кількість серед дітей жертв умисних вбивств повернулася до рівня попередніх років та становила 47 постраждалих. Скорочення відбулося за рахунок скорочення неповнолітніх осіб до 27. Число малолітніх залишилося на минулорічному рівні та

дорівнювало 20. Відсоток дітей серед всіх жертв умисних вбивств у довоєнних роках складав близько 3%, а в останні три роки – не більше 0,4%.

У державній статистичній звітності також фіксується кількість дітей, які стали жертвами спричинення **умисних тяжких тілесних ушкоджень**. Протягом 2019–2023 рр. вона була незначною та скоротилася з 29 до 24, а в 2024 р. трохи підвищилася до 28. Їх частка серед всіх потерпілих від даного злочину складала в середньому 1,7%.

Ще менш численною була група дітей, які стали жертвами **торгівлі людьми**. Впродовж аналізованого періоду їх чисельність постійно коливалася: в 2019 р. зафіксовано 10 дітей, що потерпіли від цього злочину; 2020 р. – 1; 2021 р. – 26; 2022 р. – 12, в 2023 р. – 16 та в 2024 р. – також 16.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У ході аналізу статистичної звітності було встановлено, що впродовж 2019–2021 рр. кількість дітей, які стали жертвами кримінальних правопорушень, зросла на 7,4% – з 5 471 до 5 875 осіб. З початком повномасштабної військової агресії у 2022 році спостерігалось стрімке збільшення дитячої віктимізації: у 1,5 раза – до 8 608 осіб, а в 2023 році цей показник зріс ще в 1,3 раза і становив 11 495 осіб. У 2024 році кількість потерпілих дітей, як і загалом усіх потерпілих від кримінальних правопорушень, зменшилася в 1,7 раза – до 6 714 осіб. Така динаміка свідчить про безпосередній вплив воєнного конфлікту на рівень і структуру злочинності щодо дітей в Україні. Водночас зафіксовано стрімке зростання кількості неповнолітніх жертв шахрайства, що свідчить про зростання цифрової віктимізації. Значне занепокоєння викликає підвищення рівня сексуального насильства проти дітей, зокрема зґвалтувань і дій сексуального характеру щодо осіб, які не досягли 16 років. Спостерігається істотна кількість дітей, які постраждали або загинули внаслідок бойових дій та порушення міжнародного гуманітарного права, що вимагає посилення кримінально-правових і соціальних заходів захисту. Отримані дані свідчать про необхідність

вдосконалення статистичного обліку категорій потерпілих, зокрема дітей, з метою підвищення ефективності превентивних заходів.

При цьому, подальше наукове вивчення особи неповнолітнього потерпілого від кримінальних правопорушень в Україні потребує розширення емпіричної бази за рахунок аналізу не лише офіційної статистики, але й відомостей, отриманих із судової практики, матеріалів кримінальних проваджень, а також соціологічних та психологічних досліджень. Перспективним є глибше вивчення латентної злочинності щодо дітей, особливо у сферах сексуального насильства, домашнього насильства, кіберзлочинів та торгівлі людьми.

Література

1. Barlow C., Walklate S., Renehan N. Rendering them responsible: victim-survivors experiences of Clare's Law and domestic violence disclosure schemes. *Journal of Gender-Based Violence*. 2024. 8(1). P. 83-97. DOI: <https://doi.org/10.1332/239868021x16751803681186>.

2. Джужа О. М. Запобігання злочинам: кримінологічно-віктимологічна парадигма: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 331 с.

3. Косенко С. Кримінологічна характеристика особи неповнолітнього, потерпілого від сексуального насильства. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Кропивницький, 24 черв. 2022 р.)*. Кропивницький: Центр.-Укр. вид-во, 2022. С. 37–41.

4. Комаринська Ю. Б. Психолого-криміналістична характеристика дітей в умовах кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. *Innovations and prospects of world science: Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference*. Vancouver, Canada: Perfect Publishing, 2022. С. 893–899.

5. Cheol Park, Ju-Yeon Lee, Jae-Min Kim, Il-Seon Shin, Seunghyong Ryu, Sung-Wan Kim. Comparative Analysis of Violent Crime Statistics in Korea by Mental Illness Status (2012-2022): Implications of Deinstitutionalization. *Psychiatry Investig.* 2025. 22(6). P. 612-619. DOI: <https://doi.org/10.30773/pi.2024.0309>

6. Ювенальна віктимологія: теоретико-правова модель : монографія / Є.С. Назимко, М.С. Андріяшевська, Т.І. Тіточка. Запоріжжя, 2021. 208 с.

7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2019 р. Форма № 1 (місячна): затв. наказом Генеральної прокуратури України від 23.10.2012 р. № 100 за погодженням з Держстатом України. URL: <https://is.gd/xkGSg0> (дата звернення: 01.07.2025).

8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2020 р. Форма № 1 (місячна): затв. наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 р. № 299 за погодженням з Держстатом України. URL: <https://is.gd/xkGSg0> (дата звернення: 01.07.2025).

9. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2021 р. Форма № 1 (місячна): затв. наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 р. № 299 за погодженням з Держстатом України. URL: <https://is.gd/xkGSg0> (дата звернення: 01.07.2025).

10. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2022 р. Форма № 1 (місячна): затв. наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 р. № 299 за погодженням з Держстатом України. URL: <https://is.gd/xkGSg0> (дата звернення: 01.07.2025).

11. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року. Форма № 1 (місячна): затв. наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 р. № 299 за погодженням з Держстатом України. URL: <https://is.gd/xkGSg0> (дата звернення: 01.07.2025).

12. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року. Форма № 1 (місячна): затв. наказом Генерального прокурора від

30.06.2020 р. № 299 за погодженням з Держстатом України. URL:
<https://is.gd/xkGSg0> (дата звернення: 01.07.2025).

References

1. Barlow C., Walklate S., Renehan N. (2024). Rendering them responsible: victim-survivors experiences of Clare's Law and domestic violence disclosure schemes. *Journal of Gender-Based Violence*, 8(1), 83-97. DOI: <https://doi.org/10.1332/239868021x16751803681186>.
2. Dzhuzha O.M. (2015). Zapobihannia zlochynam: kryminoloho-viktymolohichna paradyhma: monohrafiia. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav, 331 s. [in Ukrainian].
3. Kosenko S. (2022). Kryminolohichna kharakterystyka osoby nepovnolitnoho, poterpiloho vid seksualnoho nasylstva. Aktualni pytannia vdoskonalennia sudovo-ekspertnoi ta pravookhoronnoi diialnosti: zb. materialiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kropyvnytskyi, 24 cherv. 2022 r.). Kropyvnytskyi: Tsentr.-Ukr. vyd-vo, S. 37–41 [in Ukrainian].
4. Komarynska Yu. B. (2022). Psykholoho-kryminalistychna kharakterystyka ditei v umovakh kryminalnykh pravoporushen, poviazanykh iz domashnim nasylstvom. Innovations and prospects of world science: Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference. Vancouver, Canada: Perfect Publishing, S. 893–899 [in Ukrainian].
5. Cheol Park, Ju-Yeon Lee, Jae-Min Kim, Il-Seon Shin, Seunghyong Ryu, Sung-Wan Kim. (2025). Comparative Analysis of Violent Crime Statistics in Korea by Mental Illness Status (2012-2022): Implications of Deinstitutionalization. *Psychiatry Investig.* 22(6), 612-619. DOI: <https://doi.org/10.30773/pi.2024.0309>.
6. Iuvenalna viktymolohiia: teoretyko-pravova model : monohrafiia / Ye.S. Nazymko, M.S. Andriiashevska, T.I.Titochka. Zaporizhzhia. 2021. 208 s. [in Ukrainian].

7. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen–hruden 2019 r. Forma № 1 (misiachna): zatv. nakazom Heneralnoi prokuratury Ukrainy vid 23.10.2012 r. № 100 za pohodzhenniam z Derzhstatom Ukrainy. URL: <https://is.gd/xkGSg0> [in Ukrainian].

8. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen–hruden 2020 r. Forma № 1 (misiachna): zatv. nakazom Heneralnoho prokurora vid 30.06.2020 r. № 299 za pohodzhenniam z Derzhstatom Ukrainy. URL: <https://is.gd/xkGSg0> [in Ukrainian].

9. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen–hruden 2021 r. Forma № 1 (misiachna): zatv. nakazom Heneralnoho prokurora vid 30.06.2020 r. № 299 za pohodzhenniam z Derzhstatom Ukrainy. URL: <https://is.gd/xkGSg0> [in Ukrainian].

10. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen–hruden 2022 r. Forma № 1 (misiachna): zatv. nakazom Heneralnoho prokurora vid 30.06.2020 r. № 299 za pohodzhenniam z Derzhstatom Ukrainy. URL: <https://is.gd/xkGSg0> [in Ukrainian].

11. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen-hruden 2023 roku. Forma № 1 (misiachna): zatv. nakazom Heneralnoho prokurora vid 30.06.2020 r. № 299 za pohodzhenniam z Derzhstatom Ukrainy. URL: <https://is.gd/xkGSg0> [in Ukrainian].

12. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen-hruden 2023 roku. Forma № 1 (misiachna): zatv. nakazom Heneralnoho prokurora vid 30.06.2020 r. № 299 za pohodzhenniam z Derzhstatom Ukrainy. URL: <https://is.gd/xkGSg0> [in Ukrainian].